

Martin ČAPSKÝ, *Zrození země. Komunikující společenství pozdně středověkého Slezska*, Argo, Praha 2013

220 s., ISBN 978-80-257-0932-0

Proměna pozdně středověkého Slezska z nesourodého konglomerátu piastovských knížectví v jednotnou zemi se v centru pozornosti Martina Čapského neobjevila poprvé. Přesto zaujímá recenzovaný titul v autorově osobní bibliografii specifické místo. Jestliže se totiž jeho dřívější úvahy nesly v duchu moderněji pojatých politických dějin,¹ pak *Zrození země* představuje metodicky nesporně vyzrálejší počín, když prezentuje teoretická východiska části Čapského habilitace. I v té se tedy autor vrátil k transformaci slezského mocenského pole, nahlížené však tentokrát prizmatem široce chápané komunikace.

Zvolený koncept přitom neudiví nikoho, kdo se někdy probíral četnými registry vatislavských písemností, jimiž hojně probleskuje korespondence rady oderské metropole s nejrůznějšími partnery. Využitelnost tohoto bohatého, a přesto jen torzovitě zachovaného korpusu pramenů ležela tradičně v rovině informační. Zájem několika generací badatelů se tedy koncentroval primárně na jeho obsah. Jinému využití matérie přitom nebránil pouze její rozsah, nýbrž i nutnost uchopit ji při podobném úsilí prostřednictvím zcela odlišné metodiky. Pod vlivem německojazyčné mediévistiky tak nyní učinil právě Martin Čapský, jenž obrátil pozornost k samotnému oběhu zpráv v Poodří. I do jeho úvah se tak kromě obsahu písemnosti vrátila rovněž osoba jejího nositele – posla. Ohnisko autorova zájmu proto spočívá v zodpovězení otázky, „kdo s kým komunikoval a kdo si prostřednictvím svého zázemí mohl dovolit strhnout kontrolu nad komunikačními sítěmi“ (s. 25), a to proto, „že podoba pozdně středověké korunní země – Slezska – nevznikla konsenzem určujících sil jeho politického pole, ani jako důsledek dlouhodobě uplatňované strategie vládnoucího rodu, ale byla dána prudkými střety o politickou, hospodářskou a kulturní dominanci ve sledovaném regionu“ (s. 12).

Podívejme se tedy na dvě úvodní kapitoly, které v poměrně hutném historiografickém přehledu čtivě přibližují komponenty, na jejichž základě se utvářelo autorovo metodické východisko. Čapský se totiž neopřel o pevně zkoncipované postupy historiků ze zemí na západ od českých hranic, ale inspirován různorodými badatelskými přístupy stvořil originální koncept. Odrazovým můstkem se mu stal posun na poli výzkumu zemských dějin. Země totiž začaly být nazírány jako sociální prostor spojený především politickou mocí. Konglomerát jednotlivých knížectví však mohl ve slezském případě stěžejně nalézt společné zemské vědomí (neexistoval

1) Srov. Martin ČAPSKÝ, *Slezsko v pozdním středověku. Do roku 1490*, in: *Slezsko v dějinách českého státu I*, ed. Z. Jirásek, Praha 2012, s. 263–429.

ani narativní pramen líčící „mýtus počátku“), inspirativním se tak Čapskému stal spíše důraz na dynamiku a (re)konstituování zemského vědomí či interpretací jeho určujících symbolů, čímž se opět vrátil na půdu komunikace. Ta ostatně provázela také proces nalézání práva a další instituce spojené s každodenní správou země, jež ukotvovaly reprezentace jednotlivých knížectví, upínající se primárně k dynastii jako garantovi řádu, v čase a prostoru.

Veškeré prostorově vázané identity zemských společenství tedy nutně procházely vývojem, na který měla vliv i (písemná, verbální a symbolická) komunikace. Ta je dnes totiž vědami o člověku chápána jako integrující sociální fenomén. Nemohla tak uniknout ani zájmu badatelů zkoumajících historické regiony. Nahlížený prizmatem komunikace mohou totiž být zemské obce traktovány „jako proměňující se fenomény, jejichž vnějším znakem se stává fungování prostorově vázaných poselských sítí či v obecné rovině výměna informací [...], povšechně akceptovaná volba komunikačních prostředků i existence institucionalizovaného zázemí, v němž jsou jednotlivé komunikační prostředky uplatňovány. Pozitivní kumulace těchto znaků uplatňovaná v delší časové perspektivě se pro nás stává znamením existence prostorově ohraničeného politického společenství, pro které můžeme používat termín ‚zemská obec‘, podobně jako termín ‚země‘ pro prostor, jež toto společenství spravuje“ (s. 25).

Jestliže se takto nastíněná východiska zdají být vcelku složitá, pak je třeba rychle podotknout, že autor dopřede čtenáři historiografickou procházku i v druhé kapitole. Ve světle reflektorů je samozřejmě stále komunikace, tentokrát ale ve vztahu k dalšímu kruciólnímu prvku slezského pozdně středověkého prostoru – spolkům. Čapský se odráží od poměrů uvnitř Spríseženstva, jež skýtá mimořádně vhodnou analogii k Poodří. Následně poukazuje na posun těžiště letitého výzkumu říšských spolků (jejichž vznik byl stejně jako ve Slezsku iniciován zdola) v kontextu bádání o historických regionech a obratu historiků od teorie centrálních míst k subtilnějšímu pojetí vztahových sítí. Tento v našem prostředí zatím opomíjený přístup si zaslouží rozvedení. Koncept „urbánního regionu“ (Städtelandschaft), jak autor vyložil obtížně přeložitelný pojem, vlastně postrádá závaznou definici. Jde zpravidla o strukturu projevující „dostatečnou soudržnost, odlišnou hustotu a charakter vazeb směrem ke svým členům a vůči svému okolí“ (s. 31). V takto vymezeném regionu/zemi se proto kolem dominantního centra utváří síť hierarchizovaných vztahů ostatních částí celku, jejichž roli ve struktuře umožňuje koncept lépe vystihnout. Studium sítí tedy neopomíjí vnitřní vazby mezi jejich částmi. Diference mezi nimi jsou totiž výrazem jejich reálného vlivu na chod celého soukolí. Rovněž tyto původně sociologické teze byly záhy aplikovány na proměny říšských spolků s rozdílnou vahou jejich členů (Švábský spolek). Přenesení konceptu do slezského milieu, v němž vedle sebe působily sítě jednotlivých knížectví, je výhodné i s ohledem na antisymetrické (= nerovné, rozvíjené na principu dominance jedné části nad jinou) vazby, jimiž se vyznačovalo mocenské pole Poodří. Odlišná totiž byla pozice jednoho každého knížete, jiné váhy pak dosahovaly stavy.

Z poměrně hutného historiografického přehledu, jehož ozvěny rezonují v dalších kapitolách textu, tak vyplývá, že se Čapský na rozdíl od Tomasze Jurka či

Haliny Manikowské,² sledujících formování slezského vědomí především za pomoci narativních pramenů, vydal cestou analýzy politické komunikace. Odmítl také geografický determinismus, o nějž se opřeli někteří polští autoři zabývající se utvářením slezské zemské identity.³ Ten totiž nevysvětluje tendování Opavska a Kladska ke Slezsku či naopak vytržení Osvětimska se Zátorskem ze svazku Poodří. Konstitutivní roli ve vztahu k prostoru lze podle Čapského, stejně jako některých německých medievistů,⁴ spojit s politickou komunikací! Uvažování autora si lze představit jako průmět několika rovin. První by tvořila teze, podle níž je zemská obec sumou osob sdílejících společný politický prostor propojený široce pojímanou komunikací. Druhou úvaha, že v takto vymezeném prostoru vedle sebe existovalo několik sítí, jejichž komponenty se vyznačovaly nerovnými vazbami. Třetí rovinu lze ztotožnit se systémovou komunikací, postihující adaptabilitu sociálních systémů, již rozpracoval Niklas Luhmann.

Nastíněná metodika je sice po mém soudu až příliš „energeticky“ náročná, avšak nepochybně originální. Umožňuje totiž Čapskému manévrovat v několika teoretických rovinách, které se vzájemně prolínají a jež zaštiťuje komunikace. Takto složitá konstrukce přirozeně není prosta slabších míst. Patří mezi ně určitě propojení systémové komunikace, odhlížející od významu jednotlivých částí celku, s konceptem vztahových sítí, pro který je naopak role komponent zásadní. Lze však konstatovat, že jako celek působí Čapského východiska kompaktně, a co je podstatné, i oprávněně. Problémem sui generis je kvalita pramenů. Přes desítky listů kolujících Poodřím, jež se dochovaly ve vratislavském archivu, se totiž autor nemohl opřít o pramen takové kvality, jakým jsou třeba zhořelecké účty. V prostředí slezských měst chybějí i knihy missivů. Musel si tudíž vystačit s výpovědní hodnotou (četných) jednotlivin a zachovaných účetních zlomků. Ucelenou řadou účetního materiálu však žel nedisponoval.⁵ Tyto skutečnosti tak ještě umocňují význam metodických úvah.

Antisymetrické vazby uvnitř slezského komunikačního prostoru vystupují do popředí ve třetí kapitole, v níž Čapský identifikuje jednotlivé segmenty politického pole, jimiž jsou primárně knížata (specifickou roli mezi nimi zastával episkop vystupující souběžně v pozici zeměpána niského knížectví), dále vratislavské biskupství, jež plnilo současně funkci jednoho z hlavních integračních prvků Poodří, a královští zástupci, případně panovník s dvorem osobně. V roli hlavního komunikačního uzlu přitom figurovala Vratislav (reprezentující současně i druhou králi bezprostředně podléhající zemi – Svídnicko-Javorsko), poslední součást politické

2) Tomasz JUREK, *Die Entwicklung eines schlesischen Regionalbewusstseins im Mittelalter*, Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung 47, 1998, č. 1, s. 21–48; Halina MANIKOWSKA, *Świadomość regionalna na Śląsku w późnym średniowieczu*, in: Państwo, naród, stany w świadomości wieków średnich: pamięci Benedykta Zientary 1929–1983, edd. A. Gieysztor – S. Gawlas, Warszawa 1990, s. 253–267.

3) Jejich studiiím bylo zasvěceno tematické číslo Śląski kwartalnik historyczny Sobótka 57, 2012, č. 4.

4) Rolf KIESSLING, *Kommunikation und Region in der Vormoderne. Eine Einführung*, in: Kommunikation und Region, hgg. C. A. Hoffmann – R. Kießling, Konstanz 2001, s. 11–39, a další příspěvky v témže sborníku.

5) Do báze čítající tisíce jednotek, již ale de facto jen statisticky vyhodnotil František MATOUŠ, *Die Görliitzer Boten. Zur städtischen Kommunikation in der Hussitenzeit*, in: Husitství – renesance – reformace, edd. J. Pánek – M. Polívka – N. Rejchrtová, Praha 1994, s. 495–502, má tedy Čapského korpus daleko.

mapy Poodří. Při popisu komunikačního potenciálu, jímž uvedené složky struktury ovlivňovaly (re)konstituování politického pole, snáší autor (přes mezerovitost pramenů) zajímavé poznatky o fungování jednotlivých sítí či institucionalizaci zázemí. Odhaluje přitom víceúrovňovost celé struktury rozpadající se do tří rovin. Elementární komunikační prostor tak představovala jednotlivá knížectví, resp. jejich vikpildy. Při užitém sociologizujícím pohledu bych se nebál zvláště vymezit úroveň distriktů pokrývajících tržní okruh měst. Právě tomuto okrsku byla podle autora vlastní velká fluktuace osob, „v jejichž mnohačetných kontaktech přicházela ke slovu plná škála verbální komunikace“ (s. 106). Výměna informací směřující za vikpildní hranice se už totiž obvykle neobešla bez písemného kódu, jak ostatně vyplývá z textu, a tak lze vlastně považovat tuto úroveň za ještě nižší jednotku. Na podstatě věci se tím ovšem nic nemění.⁶ Hierarchicky výše stála komunikace mezi knížectvími. Do té již zpravidla vstupovalo pouze „hlavní“ (centrální) město, přičemž komunikovalo se svým protějškem za hranicí. Nejvýše na žebříčku figuroval kontakt se světem za slezským teritoriem.

Poodří tedy bylo prostorem, v němž se mísilo několik hierarchických a vedle sebe paralelně rozvíjených sítí. Čapský analýzou účetních fasciкул z let 1468/1469 a 1469/1470 (tedy z let, kdy se Matyáš Korvín chystal vpadnout do Čech a kdy byla připravována jeho korunovace) jasně doložil závislost svídnicko-javorské sítě na té vratislavské. Potvrdil tak ze zcela jiného úhlu pohledu tradičně zdůrazňovanou vazbu mezi bezprostředními zeměmi. Zatímco poslové oderské metropole opakovaně vyhledávali Korvínův v Olomouci setrvávající dvůr, opatřovali si svídníčtí konšelé informace skrze své stálé vyslance ve Vratislavi a distribuovali novinky po vlastní zemi. Funkce svídnické sítě se přitom vyjevila v průběhu válečných let, kdy tamní poslové získávali informace z česko-slezského pomezí (často od opata broumovského kláštera či purkrabího hradu Žacléř). Pozoruhodná je i sonda do poměrů hornoslezské Pštiny v letech 1464–1474 potvrzující, jak omezenými možnostmi disponovali měšťané menší obce při snaze zajistit distribuci listů svého zeměpána. Příklad této malé zemičky přitom ukazuje, že i v době integrace Slezska mohly vedle sebe v komunikačním prostoru existovat vzájemně naprosto paralelně fungující sítě.

6) Autor použil příklad Rychbachu (Dzierżoniów), jenž posuzován prizmatem vztahových sítí vykazuje znaky samostatného uzlového bodu. Šlo o centrum vikpildu šířící novinky příšle ze Svídnice po svém okruhu (s. 53). Nahlédneme-li však místo města v zemské struktuře prostřednictvím (nemnoha) politických aktů, rýsuje se spíše obraz centra okrajového vikpildu ležícího na dohled svídnických bran, které pasivně sledovalo novinky přicházející z hlavního města. Vyslanci Rychbachu se příkladně neúčastnili zlistinění (svídnických) dohod, na jejichž základě vznikl roku 1440 spolek bezprostředních zemí, u nichž naopak nechyběli zástupci vzdálenějšího Hiršperku (Jelenia Góra) či pozorovatelé spíše provinciálního Bolkova. Nahlíženo pod tímto zorným úhlem by si označení samostatného vikpildního centra vysloužila Striňhom (Strzegom), ležící také poblíž Svídnice, vykazující ovšem mnohem vyšší politickou aktivitu než Rychbach. Striňhomští pak reprezentovali zemi (vedle Svídnických) i při uzavírání spolku z roku 1444 (ustavující listiny obou u Gustav CROON, *Die landständische Verfassung von Schweidnitz-Jauer. Zur Geschichte des Ständewesens in Schlesien*, Breslau 1912 [= CDS XXVII], s. 183–187, č. 20, 22). Je však nutné připomenout torzovitost pramenů, jimiž pro svídnické poměry disponujeme. Čapského teze současně tato optika nijak nenarušuje, protože ať byl Rychbach politicky významným či nikoliv, šlo stále o vikpildní centrum, jemuž v konceptu autora náleží patřičné místo.

Určením vnitřních segmentů slezského mocenského pole si autor připravil pozici k přiblížení jejich evolučních proměn, majících za následek formování jednotného politického prostoru, jimž zasvětil čtvrtou kapitolu. Metodika vztahových sítí by tu ale byla platná jen k zvýraznění nerovných vztahů uvnitř pole. Čapský se tedy opřel o Luhmannovo pojetí sociálních systémů, jež umožňuje postihnout komunikaci systému, reagujícího jak na vnější (vojenské ohrožení), tak na vnitřní (tlak na smírné řešení při) výzvy.⁷ Zcela v duchu demonstrování zvyšující se komplexity systému tak autor přibližuje propojení struktur knížecí konfederace, představující nejdéle fungující mocenský element v Poodří, se spolkem bezprostředních zemí, k němuž došlo pod tlakem husitských šiků v únoru 1427, aby až následně nastínil starší vývoj obou paralelně vystupujících struktur. Zdůraznil tím odlišnosti obou entit, přičemž vyzdvihl verbální charakter knížecího fóra s vyprofilovaným modelem delegace moci dvěma knížatům, a naopak absenci podobných mechanismů v případě spolku bezprostředních zemí. Čapský tak oprávněně obrací pozornost k roli knížat (a jejich společných institucí, tedy i knížecího soudu) v mocenském poli pozdně středověkého Slezska, z něhož se od konce 14. věku stále výrazněji vytrácela autorita českého krále. Právě knížecí fórum přitom bývá s ohledem na kusé zmínky pramenů přehlíženo.⁸ Kvalitativní proměny spolkových struktur ještě zvýrazňuje neměnnost rytířského bratrstva „Rudenband“, jehož rigidnost (lpění na aristokratické výlučnosti členstva) zcela marginalizovala jeho dřívější význam, když se kolem něj před rokem 1419 zformovalo jádro Zikmundových straníků.

Vrcholem sjednocovacích tendencí bylo bezpochyby ustavení landfrýdu z roku 1435, v jehož teritoriálním rozsahu spatřuje autor naplnění teze, podle níž je zemská obec sumou osob svázaných mnohačetnými komunikačními vazbami. Vůdčí role připadla (knížatům stavovsky rovnému) vratislavskému biskupovi, jímž byl nejstarší olešnický vévoda Konrád. Jeho pozici přitom již během válečných let posiloval některými rozhodnutími sám král Zikmund. Čapský proto oprávněně ztotožňuje episkopův dvůr s rolí komunikačního uzlu udržujícího v chodu obranné struktury knížecí konfederace (v jistých chvílích i ty celoslezské). Je tudíž otázkou, zda biskup nezastával i funkci hejtmana spolku smlouveného v červnu 1428 (zbylími) zástupci konfederace, javorskými stavy a Šestiměstím pod dojmem série příměří uzavřených po jarním tažení Prokopa Velikého hornoslezskými zeměpány s kacíři. Autor do čela spolku postavil, jako dříve Colmar Grünhagen,⁹ Albrechta z Koldic. Učinil tak patrně na základě participace jeho správě podřízeným územím (svídnicko-javorské knížectví a Horní Lužice). Již o několik řádků dále ale sám Čapský upozorňuje na biskupovy listy, jimiž zval svídnicko-javorské stavy na sjezd s knížaty (s. 122). Pravdou je, že i Koldic psal v prosinci téhož roku do Šestiměstí, že „die fursten und land und stete

7) Tuto metodiku již ostatně na látku úspěšně aplikoval. Martin ČAPSKÝ, *Struktury moci a moc struktur. Slezská knížectví v časech husitské hrozby*, in: Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300–1740, edd. H. Dáňová – J. Klípa – L. Stolárová, Praha 2008, s. 163–175.

8) Pominuty zůstaly především v paradigmatické studii, jejímž autorem byl vratislavský právní historik Kazimierz ORZECOWSKI, *Ogólnośląskie zgromadzenia stanowe*, Warszawa – Wrocław 1979, s. 115–125.

9) Colmar GRÜNHAGEN, *Die Hussitenkämpfe der Schlesier 1420–1435*, Breslau 1872, s. 157.

besand habe“.¹⁰ Přesto význam episkopa, hledajícího po ztrátě několika hornoslezských spojenců oporu proti husitům západněji, ve slezském prostředí, a nízká frekvence, s níž Koldice nacházíme v listech (byť měl jako hejtman spolku zajišťovat i jeho komunikaci), umožňuje označit za nejvyššího činitele spolku spíše biskupa.

Spolkové struktury byly, přes přechodný regres vyvolaný nejistotou po smrti krále Albrechta Habsburského, rozvíjeny rovněž v průběhu interregna, jemuž je věnována pátá kapitola. Ještě výrazněji než v případě husitské éry přitom bývají v literatuře přehlíženy knížecí struktury dokumentované jen nezřetelně několika listy. Z toho důvodu autor doložil trvání knížecího spolku s jeho vyprofilovanými mechanismy a poté věnoval pozornost ustavení institucionální spolupráce mezi bezprostředními knížectvími. Zhusta zdůrazňovanou roli tohoto spolku, k němuž se roku 1444 přidala lehnická vévodkyně, již časem napodobili olavská zeměpaní a vratislavský biskup, Čapský oslabil, když precizoval postřehy Jakuba Mamuly, jenž poukázal na vůdčí roli svídnicko-javorských hejtmanů i na výrazné zastoupení tamních stavů v tomto *Bundu*.¹¹ Čapský obrátil pozornost k překvapivě pasivnímu vystupování Vratislavi a episkopa ve spolku, jež kontrastovalo s biskupovou pozicí v čele knížecí konfederace. Dedukoval přitom logický závěr: Propojením doposud paralelně fungujících spolkových struktur (knížat a bezprostředních zemí) roku 1444 došlo k vytvoření celoslezské platformy, kterou zastřešoval primárně biskup, jehož osobou byly spolky provázány; obě struktury ale současně existovaly dál „vedle sebe“. Proto episkop aktivně působil především v knížecí konfederaci, zatímco v případě smíšeného spolku stavů imediátních knížectví s některými zeměpány požíval „výhod prostoru pod společnou právní ochranou“ (s. 138).

Rovněž Vratislav sázela spíše na zastřešující spolek, jemuž záhy tvořila byrokratické zázemí, opatrovala jeho archiv a poskytovala místo ke společným setkáním. Matoucím dojmem proto působí autorovo ztotožnění písaře smíšeného spolku Jakuba s vratislavským písařem Jakubem Haselbergem. Zvláště když Čapský dokládá, že knihu, do níž spolek zapisoval projednávanou agendu, nevedli vratislavští písaři, ale aparát svídnicko-javorského hejtmana, což měl být také důvod opsání písemnosti oderskými konšely. Střežila-li však knihu hejtmanská kancelář, jež k takové úloze jistě dostačovala, nezajišťovalo hejtmanovo okolí také část diplomatických úkolů *Bundu*? Písaře jménem Jakub (*vom Hoffe*) jsme alespoň mezi Koldicovými služebníky s to doložit.¹² Faktem ovšem zůstává, že listina z roku 1446, jíž smíšený spolek (v jehož rámci je zmiňován broumovský opat a purkrabí Žacléře) stvrdil kooperaci s hradeckým landfrýdem, byla deponována ve Vratislavi, jejíž radní si tedy bez diskuse hleděli udržet vliv i na zázemí smíšeného spolku, na jehož komunikaci částečně participovali. Zdánlivě zamotané úvahy lze tedy – jestli vůbec – korigovat

10) *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris* (dále CDLS) II/1 (1419–1428), ed. Richard JECHT, Görlitz 1896–1899, s. 640.

11) Jakub MAMULA, *Obrana zemského míru ve Slezsku v období interregna. Příspěvek k poznání problematiky obranných mechanismů v zemích Koruny české*, Slezský sborník 109, 2011, s. 165–186.

12) Archiwum państwowe we Wrocławiu, Rep. 132d – Depozyt Seidlitz-Habendorf, sign. 7, č. mikr. T 68 932. Pravdou ale je, že si na základě této listiny nejsme jisti, zda Jakub byl v Koldicových službách již v roce 1445.

jen dílčím způsobem, neboť Vratislav se vskutku podílela na byrokratickém zázemí obou paralelně existujících spolkových struktur.

Sonda do komunikace smíšeného spolku s vnějším světem dopadla při užití zhořeleckých účtů vcelku logicky. Potvrdila totiž výsadní postavení svídnicko-javorského hejtmana, jenž byl ale ze Šestiměstí kontaktován (resp. sám do sousední země psal) nejčastěji hlavně proto, že v oné době zastával souběžně post hornolužického fojta. Autor přitom potvrdil, že i tyto dva spolky vystupovaly paralelně vedle sebe navzdory společnému vedení. Současně Čapský upozornil na roli Lemberku (Lwówek Śląski), ležícího na javorské straně hranice se Šestiměstím. Obec, hrající v tomto prostoru centrální roli (zastiňovala i nedaleký Boleslavec), se stávala nejen místem rokování a distributorem listů ze Zhořelce (s. 135), ale v půli 15. století tamní radní opakovaně navštěvovali i sněmy hornolužických měst.¹³ Do těsnějších kontaktů s Šestiměstím přitom po urovnání záští s metropolí nad řekou Nisou na počátku roku 1426 vstoupil i majitel rozsáhlého dominia na slezsko-hornolužickém pomezí – Gotsche (III.) Schaff, jenž se vícekrát se svými knechty podílel na obraně Zhořelce před polními vojsky.¹⁴ Vzájemné vazby přitom byly kvůli trvajícimu neklidu na hranicích Šestiměstí dále zahušťovány. V půli čtyřicátých let patřil Schaffův hrad Gryf k místům, kam pravidelně cestovali zhořeleckí poslové, a roku 1450 patřil Gotsche spolu s leberským vikpildem (!) a klášterem v Luboměři (Liebenthal) mezi spojence Šestiměstí při uzavření příměří s Janem z Vartenberka na Blankenštejně.¹⁵ Přes nepochybné tendování části slezského příhraničí k Šestiměstí ovšem toto nebylo vtaženo do hornolužického pole, neboť při pominutí nebezpečí se vzájemné vazby rychle oslabovaly. Integrační tendence jsou nicméně v pomezním prostoru neoddiskutovatelné, zvláště když je porovnáme s počáteční úrovní, za niž lze označit předhusitskou dobu, a bylo by proto dobré pokusit se určit, do jaké míry lze tento proces ztotožnit se Zikmundovými správními zásahy z počátku revoluční éry.

V poslední kapitole se propojují všechny roviny, jež autor doposud používal k uchopení látky, čímž dosáhl uzavření kruhu, v němž rozvíjel své úvahy. Text tím zároveň získal na gradaci. Na pozadí zápasu Vratislavi s Jiřím z Poděbrad přibližuje vystoupení města až na naprostý vrchol komunikačních struktur (dokládá to hvězdicové rozšiřování zpráv v Poodří) a následný pád způsobený opozicí vůči konsensu politicky nejvlivnější části pole: knížatům. Čapský tím opět zvýraznil antisymetrické vazby uvnitř mocenského prostoru a poukázal na skutečnost, že navzdory nezastupitelné roli města v byrokratické rovině nelze podléhat stavu dochování pramenů (s přetrháním pout ke knížatům mizí totiž rovněž zprávy o jejich politické aktivitě, přestože konfederace existovala dál) ani rétorickým strategiím vratislavských konšelů, kteří obec označovali za hlavní město Poodří již ve třicátých letech 15. věku. Čapský tedy zkoumá, jakou roli přisuzovaly Vratislavi jednotlivé části mocenského pole. Zjišťuje, že k prostoru vymezenému městským opevněním se také zeměpáni

13) CDLS IV (1437–1457), ed. Richard JECHT, Görlitz 1911–1927, s. 571, 578.

14) Richard JECHT, *Die Fehde der Stadt Görlitz mit Gotsche Schaff auf dem Greifensteine 1425 und 1426*, in: *Silesiaca. Festschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens zum 70. Geburtstags seines Präses Colmar Grünhagen, Breslau 1898*, s. 101–118.

15) Srov. CDLS IV, s. 622–623, 660–662.

vztahovali jako k hlavnímu městu země (jen zde se mohly odbývat záležitosti celoslezského charakteru), avšak ukazuje, že tuto rovinu knížata oddělovala od mocenského postavení. To se naopak snažili s centrální funkcí jejich obce co nejvíce spojit tamní konšelé. Ani Svídníčtí však nebyli ochotni přistoupit na takovou prezentaci Vratislavských, jež by ještě zvýraznila mocenské rozdíly mezi oběma zeměmi, byt se jednalo o jejich nejbližšího politického spojence.

Tuhým odporem vůči legitimnímu panovníkovi navíc oderská obec, zdůrazňující po desetiletí svou loajalitu českému králi, ztratila možnost zaštiťovat se korunními zájmy, díky čemuž se v předchozích letech prosadila do role komunikačního partnera českých stavů. Tmelícím vnitřním prvkem komunity se tudíž stala představa „kacíři ohrožované křesťanské obce“ (s. 149). Ani sjednaný smír pozici Vratislavi neobnovil, protože politické pole se opět (naposledy před definitivním institucionálním průnikem a vznikem slezského sněmu) rozpadlo na spolky knížat, na jejichž rozhodování pozbyli konšelé vliv, a bezprostředních zemí. V nastalém mocenském vakuu se proto městská rada, zcela proti dosavadní tradici, byla nucena opřít o vratislavského episkopa, jímž se na konci šedesátých let stal rovněž protipoděbradovsky smýšlející Rudolf z Rüdeseimu.

Martin Čapský stvořil text, o jehož dílčích částech se patrně bude vést diskuse, který však bez pochyb stojí za pozornost, a to nejen ve své teoretické části, v níž autor využil některé u nás dosud nepovšimnuté badatelské koncepty, ale stejně tak v rovině interpretační. Vyzdvihl bych primárně jemnější postižení role knížat na (re)konstituování politického pole, což napomohlo realističtějšímu zhodnocení místa Vratislavi ve slezském milieu. Sociologizující Čapského úvahy, jež se hlásily už v monografii o Přemkovi Opavském,¹⁶ musejí prověřit povolanější. Mně při jejich četbě opakovaně tanul na mysli klasický bonmot Karla Müllera („Přátelé, já vždycky říkám, že kdo jednou pochopí slezské dějiny, je malý génius“), jež jsem si jako student prvního ročníku poznamenal. Čapský totiž s pomocí sofistikované teoretické báze dokázal dát vskutku matoucímu slezskému prostředí husitské éry tvar a řád. Ani některé drobné chybičky, jimž se autor nevyhнул, když se v jeho líčení jednou vyskytuje Jan Koldic jako synovec Albrechta, aby se o několik stran později vynořil s označením syna téhož, proto nijak nekalí můj pozitivní dojem z poctivě připraveného, pramenně podloženého a koncepčně i metodicky vyzrálého textu.

VIKTOR POHANKA

16) Martin ČAPSKÝ, *Vévoda Přemek Opavský (1366–1433). Ve službách posledních Lucemburků*, Brno – Opava 2005.